

Henk den Heijer, *Geschiedenis van de WIC. Opkomst, bloei en ondergang*, 4e herziene druk (Zutphen: Walburg Pers, 2013) 208 p. ISBN 978 90 5730 891 8

Henk den Heijer is een toonaangevend maritiem historicus en deze vierde herziene druk van de geschiedenis van de WIC maakt nog weer eens duidelijk waarom. Dit is een boek dat zowel geschikt is voor het grote publiek met een belangstelling voor vaderlandse en Atlantische geschiedenis, als ook voor collega historici die zich willen verdiepen in de WIC als instituut of de vroegmoderne Atlantische handel in brede zin. In een meeslepend betoog wordt de lezer in krap 200 pagina's door het roerige 171-jarige bestaan van de West-Indische Compagnie geloodst zonder een moment te vervelen. Na de slotbeschouwing blijft bovendien het gevoel hangen dat je veel meer te weten bent gekomen over de economische en politieke verhoudingen in de 16^e en 17^e eeuwse Republiek, dan alleen datgene wat betrekking heeft op de compagnie. Het boek is bovendien schitterend geïllustreerd met historische kaarten, gravures, tekeningen en schilderijen en overzichtelijke tabellen en grafieken, die met name de financiële ontwikkeling van de WIC in kaart brengen. Het is mede om die reden niet alleen een boek om te lezen, maar ook om te bezitten.

Het boek is chronologisch-thematisch opgezet en valt uiteen in twee delen. Het eerste deel stelt de drie kernactiviteiten van de Eerste WIC (1621-1674) centraal: de kaapvaart, de handel en de kolonisatie van eilanden en kustregio's in het Atlantisch gebied. Het tweede deel spitst zich toe op de doorstart van de failliete WIC in de Tweede WIC (1674-1791) en de geleidelijke verandering in de activiteiten en de organisatiestructuur van de compagnie. Na het aflopen van de oorlogen met Spanje en Portugal werd de kaapvaart afgezworen en kreeg de handel op en het beheer van de koloniën een grotere rol. Na het opgeven van haar laatste monopolie op de slavenhandel op Guyana in 1738 veranderde de WIC tenslotte in een beheersorganisatie die, op basis van staatssubsidies in sterk afgeslankte vorm, de belangrijkste forten en factorijen op de kusten van West-Afrika, Guyana en in het Caribische gebied overeind probeerde te houden.

Het sterkste punt van het boek is dat haarfijn wordt uitgelegd hoe de verschillende belangentegenstellingen in de Republiek het mandaat van de WIC als handelsmonopolist vormgaven. Waar veel werken over Atlantische geschiedenis zich concentreren op de botsingen tussen veronderstelde 'nationale' belangen, laat den Heijer zien hoe sterk de kamers van de WIC van mening konden verschillen over de te volgen koers; waarom de Friezen zich onmogelijk maakten bij de anderen, en waarom de Zeeuwen en de Amsterdammers op enig moment niet meer samen door een deur konden. Het onderliggende probleem was niet eens zozeer financieel van aard, – wie draaide erop voor de schulden van de armlastige compagnie? - maar betrof vooral de continue spanning tussen de vrijhandelsbelangen van particuliere kooplieden, kapers, lorrendraaiers en plantage-eigenaren en het octrooi van de WIC dat door de Staten-Generaal werd afgegeven. Dat de monopolies van de WIC voortdurend onder druk stonden, omzeild werden en inzet waren van diverse oorlogen met buitenlandse partijen vergrootte de politieke complexiteit. Zo waren lang niet alle betrokken bij de Atlantische handel blij met het vooruitzicht van vredesonderhandelingen met de Spanjaarden en Portugezen, bijvoorbeeld uit vrees voor het inzakken van de markt voor kaapvaarders of voor de uitbreiding van staatsmonopolies op diverse handelsgebieden. Een ander punt dat den Heijer scherp neerzet is hoe de keuze voor het grote kolonisatieproject in Brazilië de WIC op lange termijn de das om deed.

Laat mij, omdat boeken altijd voor verbetering vatbaar zijn en ik mijn taak als kritische lezer niet door mijn enthousiasme volledig mag veronachtzamen, nog een paar noten kraken. Ten eerste mist de lezer met een historisch wetenschappelijke achtergrond een overzicht van de wijze waarop de inzichten in de geschiedenis van de WIC zich hebben

ontwikkeld in de laatste jaren. Dat was immers het belangrijkste motief om deze vierde herziene druk uit te brengen? Hier had het voorwoord best wat duidelijker over mogen zijn. Een andere vraag waar ik als lezer mee blijf zitten is waarom de Staten-Generaal zo lang bleef vasthouden aan de WIC terwijl er in de ons omringende landen veel eerder is afgestapt van vergelijkbare compagnieën zoals de Engelse Royal African Company (1660-1698), die ook bezweek onder de druk van particuliere handelsbedrijven. Ik begrijp uit de slotbeschouwing dat de decentrale bestuursstructuur van de Republiek een deel van het antwoord vormt, maar hoe dat precies zat blijft onduidelijk. Tot slot een duivels dilemma. Het boek is, begrijpelijkerwijs, in het Nederlands geschreven en heeft een onmiskenbaar ‘vaderlandse’ afzetmarkt. Maar een Engelse versie zou het toegankelijk maken voor een veel groter publiek van Atlantisch historici.

Een en ander laat onverlet dat dit boek een ‘must-read’ is voor eenieder die zich wil verdiepen in de WIC. Een schoolvoorbeeld bovendien van populariserende wetenschap in de positieve zin des woords.

Ewout Frankema
Wageningen University